

نبرد در قلعه گوگ تپه

گوشه‌هایی از ادبیات ترکمنی ضدروس
در گفتگو با یوسف قوجق، نویسنده ایرانی ترکمن

کار کرده‌اند. خود من با ادبیات مقاومت ترکمنی ضدروس آشنا هستم؛ داستانی دارم به نام «نبرد در قلعه گوگ تپه» که سوره مهر چاپ کرده و در سال 1374 برنده جایزه شهید غنی پور شد.

به زبان ترکمنی هم ترجمه شده؟

بله. بین هنرمندان مستقل آن جا بازخوردهای خوبی هم داشت. مترجم کتاب، نویسندگی ترکمن به نام الیاس آمانگلدیف است؛ نویسنده‌ای غیردولتی و حرفه‌ای که بر اساس کتاب، فیلمنامه‌ای هم نوشته است. کتاب به روسی هم ترجمه شده.

وضعیت ادبیات داستانی و زبان فارسی در ترکمنستان چگونه است؟

نویسندگان قوی‌ای دارند که گرچه آثارشان به زبان ترکمنی است، اما معمولاً

در ترکیه چاپ می‌شود و بعد به ترکمنستان می‌آید. رسم الخطشان لاتین است، شبیه ترکیه، با مقداری اضافات.

در ترکمنستان یک قشر قدیمی هستند که با زبان فارسی آشنا نیستند و به آن علاقه دارند. کردهای آخال (کرمانج‌ها) هم به فارسی مسلط هستند؛ همان‌ها که ناصرالدین شاه قبل از قرارداد آخال به آن‌جا تبعید کرده است. یک عده هم بلوچ‌های مرو و سرخس هستند که در واقع دوزبانه هستند؛ ترکمنی هم حرف می‌زنند، اما فرهنگ و رسوم ایرانی و زبان فارسی را حفظ کرده‌اند. گروه دیگر هم دانشجویان و علاقه‌مندان زبان فارسی هستند.

آثاری مثل «جاده جنگ» چه قابلیت‌هایی برای ترجمه به ترکمنی دارند؟

شاید در آن‌جا به شکلی که در ایران چاپ شده نگذارد منتشر شود؛ چون در آن‌جا هنوز به مسائل ایدئولوژیک خیلی حساس هستند.

از نظر تاریخی چه درگیری‌هایی بین ترکمن‌ها با روس‌ها در این منطقه رخ داده است؟

حدود 130 سال پیش در دوره ناصرالدین شاه، زمانی که قوای ایران در قفقاز از روس‌ها شکست می‌خورند، نیروهای روس به سمت قزلسو در ترکمنستان کنونی حرکت می‌کنند. ترکمن‌های آن دوره خراج‌گذار ناصرالدین شاه بودند و در قبال آن، تحت‌الحفظ قاجار قرار داشتند. اما ناصرالدین شاه پس از شکست در قفقاز، به ترکمن‌ها کمک نمی‌کند و در نتیجه در قرارداد ننگینی به نام «آخال» در سال 1880 میلادی، عشق‌آباد، مرو و محدوده‌هایی از ترکمنستان کنونی از ایران جدا شده و به امپراطوری روسیه ملحق می‌شود. این معاهده دقیقاً مثل ترکمن چای

است؛ ولی در کتب تاریخی ماکم‌تر به آن پرداخته شده. در این تقابل، ترکمن‌ها مقاومت می‌کنند و در ابتدا سردار معروف روس را شکست می‌دهند. روس‌ها

ژنرالی دیگر را از جبهه عثمانی به این منطقه می‌آورند؛ ژنرال خشنی که کلی تجهیزات جنگی و هشت‌هزار نیرو در قزلسو پیاده می‌کند، چاه‌های آب روستاهای ترکمن را مسموم می‌کند و به عشق‌آباد لشکر می‌کشد. در پانزده کیلومتری عشق‌آباد، همه ایلات در قلعه‌ای به نام «قلعه گوگ تپه» جمع می‌شوند، جایی عین کف‌دست و بدون جان‌پناه که هنوز هم هست و آن را دیده‌ام. ژنرال روس هم که همین را می‌خواسته حدود سه هزار ترکمن را در همین قلعه می‌کشد.

چه کارهایی مشابه «جاده جنگ» در این منطقه داشته‌ایم؟

در میان ترکمن‌های ایران نویسندگی خوبی داریم؛ حتی نویسندگان غیرترکمنی مثل آقای حسن بیگی در این فضا

در قرارداد ننگینی به نام «آخال» در سال 1880 میلادی، عشق‌آباد، مرو و محدوده‌هایی از ترکمنستان کنونی از ایران جدا شده و به امپراطوری روسیه ملحق می‌شود. این معاهده دقیقاً مثل ترکمن چای است

آسیا در برابر روس

ادبیات مقاومت ضد روس در آسیای میانه

حجم زیادی از آثار دوره‌های مختلف ادبیات روس، مربوط به جنگ‌های جبهه‌های غربی روسیه است؛ یعنی جنگ‌های اروپایی روس‌ها. چون آن‌جا مهاجم نبوده‌اند، غالباً نقش نیروهای مقاومت را داشته‌اند؛ اما این سکه روی دیگری هم دارد؛ در شرق، روسیه در جنگ جهانی دوم به ایران حمله کرده است. تهاجمی که امروز دست مایه اصلی رمان «جاده جنگ» منصور انوری قرار گرفته. سال‌ها قبل از آن، روس‌ها به مناطق شرقی و جنوبی خود، ترکمنستان و تاجیکستان کنونی نیز یورش برده‌اند. نمونه نزدیک‌تر آن بلافاصله پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران اتفاق افتاد؛ در دهه 1980 میلادی که به افغانستان حمله کرد و البته پس از شکستی سخت از مجاهدان پس کشید. به بهانه «جاده جنگ» به ادبیات مقاومت ضد روسی در این مناطق پرداخته‌ایم. به سراغ یک کارشناس ادبیات ترکمن، یک شاعر و پژوهشگر افغانستانی و یک ادیب تاجیک رفته‌ایم.